

PROSVETNIDEI

JOHANNES DE LAYBACO: GLAVA
SV. FILIPA, VISOKO (L. 1443).

UMETNOST

NAŠE RAZMERJE DO UMETNOSTI.

DR. FR. MESESNEL.

Mišljenje človeštva se je tekom časa bistveno spreminjalo. Menjale so se osnovne ideje, z njimi pa tudi njihove občine, v okviru teh sprememb se je spreminjala tudi upodabljalna umetnost, ki je tesno zvezana z ostalimi emanacijami človeškega duha, živ tok, večno se presnavljajoč v novo življenje. Ni se spreminjal samo izraz umetnosti in njeni zunanji znaki, ampak še prav posebno njeno stališče v občni miselni organizaciji človeštva. Tudi način umetniške produkcije je bil v prejšnjih časih popolnoma

drugačen kot dandanes. Pogojen je bil v veliki, vseobvladajoči ideji, ki je pravtako določevala namen in posvetilo umetnini kot je določevala splošno razmerje človeštva do narave in do sveta, njegov način življenja, njegov delavnik in praznik.

Pri primitivnem narodu so pogoji za produciranje umetnosti na eni strani neposredno sožitje z naravo, na drugi strani pa brez-pogojna vera v božanstvo, vera, ki prepaja vse mišljenje in vse delo človeka in naroda. Umetnik in umetnina sta brezimna, izginjajoča v službi Boga, oba služeca elementarni radosti.

Še danes žive taki primitivni narodi v tropah; a tudi zapad je preživel dobe, ki so kljub civilizaciji in drugačnemu razmerju človeka do narave tonile v brezbrežju enotne verske ideje. Zadnja postaja v tej fazi zapadnega razvoja je bil srednji vek. In srednji vek je dal zgradbe, velike v ideji, vesoljnost v mejah svoje celote družice, dal je ekstaze in tiho molitev, rodečo primitivno, čisto občuteno, celoti služeco, brezimno umetnost. Posamezna umetnina ni imela svojega namena, razen namena, služiti Bogu in se potopiti vsa v službo ideje, iz katere je izšla.

Človeška družba se je po gotiki bistveno spremenila. Razglabljalna človeški duh se ni zadovoljil z enostavno vero, ampak je iskal razloge za svet, za naravo in njene pojave, posegel je v preteklost in se seznanil s prejšnjimi tvorbami človeškega duha. Iz naivnega prirodnega človeka je rasel človek kritičnega razuma; bistvo njegovega mišljenja je želja, spoznati in objeti vesoljstvo s svojimi lastnimi sredstvi. V tem delu stoji sam, navezan na sadove svojega boja, zanašajoč se na orožje duha, brez pomoči in znatnega odmeva v masi. Tako se izolira mislec iz množice, ki mu ne sledi več, ki ji je celo zmanjkala zmožnost razumevanja.

Znak današnjega življenja je vedno napredujoča diferenciacija. Vzrok za diferenciacijo poklicev je v splošnih gospodarskih razmerah in v današnji socialni uredbi. Individualizem, ki se dviga iz mase, je vtisnil pečat človeškemu razvoju zadnjih stoletij. Preosnoval ni samo občega mišljenja, imel je tudi globoke posledice v dejanskem življenju. V vsaki panogi se je odpravila podređitev eni in edini, za vse veljavni ideji, povsod se funkcija členov točno omejuje, le v nji se uveljavlja posamezni človek. Organizacija naše družbe je že po zunanosti komplciran aparat, v duševnem oziru pa docela kaotičen in le velikim duhovom je pridržano oblikovanje moderne duševne mase. Zveze med ljudmi skoraj ni; verske ideje so utrpele ohlajenje, etičen vpliv so si uzurpirale državljanske